

دو فصلنامه علمی پژوهش در آموزش ابتدایی

سال چهارم، شماره ۸، پاییز و زمستان ۱۴۰۱. صفحات: ۵۱-۳۸

رفتار اخلاقی معلمان در فرایند ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان پایه‌ی سوم ابتدایی به شیوه الکترونیکی

عنایت کریم زاده^{۱*}، محمدعلی رستمی نژاد^۲، محمد اکبری بورنگ^۳، هادی پورشافی^۴

۱. دانشجوی دکتری رشته مطالعات برنامه درسی، دانشگاه بیرجند، ایران (نویسنده مسئول)

۲. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه بیرجند، ایران

۳. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه بیرجند، ایران

۴. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه بیرجند، ایران

Email: pourshfei@birjand.ac.ir

چکیده

هدف مقاله حاضر بررسی رفتار اخلاقی معلمان در ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان پایه‌ی سوم ابتدایی به شیوه الکترونیکی بود. بدین منظور از روش تحقیق کیفی (پژوهش قوم‌نگاری مجازی)، و به منظور تحلیل اطلاعات گردآوری شده از مشاهدات بر خط و مصاحبه از شیوه مقوله‌بندی و کدگذاری استفاده شد. شرکت کنندگان پژوهش را «معلمان» تشکیل دادند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند تعداد ۲۰ نفر از معلمین به عنوان نمونه برای انجام مصاحبه نیمه‌ساختار یافته انتخاب شدند، نتایج نشان داد که بسنده کردن به یک روش ارزشیابی، اعتبار ارزشیابی را کاهش می‌دهد و منجر به عدم رعایت معیارهای اخلاق ارزشیابی می‌شود، لذا لازم است متناسب با محتوا و اهداف از روش‌های چندگانه (تلفیقی) برای ارزشیابی مجازی از آموخته‌های فراگیران استفاده شود

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۳ مهر ۱۴۰۱

پذیرش: ۱۰ اسفند ۱۴۰۱

واژگان کلیدی:

آموزش، اخلاق، ارزشیابی، محیط مجازی

Journal of Research in Elementary Education

Volume 4, Issue 8, Fall and Winter 2022, Pages:38-51

Ethical Behavior of Teachers in the Process of Evaluating Learning of Third Grade Students in an Electronic Way

Enayat Karimzadeh^{1*}, Mohammad ali Rostaminejad², Mohammad Akbaryborng³, Hadi pourshfei

1. PhD student in Curriculum Studies, Birjand of University, Iran (corresponding author).

2, 3, 4. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Birjand of University, Iran.

* Email: pourshfei@birjand.ac.ir

ARTICLE INFORMATION

Received: 5 October 2022

Accepted: 1 March 2023

Keywords:

Education, ethics, evaluation, virtual environment

ABSTRACT

The purpose of this article was to investigate the ethical behavior of teachers in evaluating the learning of third grade students in an electronic way. For this purpose, a qualitative research method (virtual ethnographic research) was used, and in order to analyze the information collected from online observations and interviews, the method of categorization and coding was used. The participants of the research were "teachers" who were selected using the purposeful sampling method of 20 teachers as a sample to conduct a semi-structured interview. The results showed that being satisfied with one evaluation method, the validity of the evaluation reduces and leads to non-compliance with evaluation ethics standards, therefore, it is necessary to use multiple (combined) methods for virtual evaluation of learners' learning in accordance with the content and goals

مقدمه

بزرگترین دغدغه‌ی نظام‌های آموزشی در مورد ارزشیابی در فضای مجازی، مسئله اخلاق در ارزشیابی و در نتیجه قضاوت عادلانه در مورد میزان کسب شایستگی‌های دانش آموزان خواهد بود. در آزمون‌ها و ارزشیابی‌های فضای مجازی برخلاف فضای واقعی، به دلیل ماهیت آن یعنی کمتر بودن مراقبت‌ها و کنترل‌های معلمان و اولیاء مدرسه، احتمال بروز رفتارهای غیر اخلاقی بسیار بیشتر است. نمونه‌هایی از این رفتارها در فرآیند اجرای آزمون‌ها در فضای مجازی می‌توانند کمک گرفتن از افراد ثالث، به اشتراک گذاری پاسخ‌ها بین دانش آموزان یک کلاس به روش‌های گوناگون، استفاده از مواد و منابع آموزشی به هنگام آزمون و... باشد. رعایت الزامات اخلاقی از اصول بنیادی ارزشیابی است که نتایج ارزشیابی را بهبود می‌بخشد. در ارزشیابی صحیح، ضمن رعایت استانداردهای کمی و کیفی طراحی سؤال باید به اصول اخلاقی ارزشیابی توجه کرد. ارزشیابی صحیح و اخلاقی، علاوه بر سنجش میزان یادگیری فراگیران، یکی از مراحل یادگیری محسوب می‌شود (Hijazi, Barzegar and Hedayati, 2013). استانداردهای ارزشیابی برای ارزیابی فراگیران، باید اخلاقی، عادلانه، سودمند و دقیق باشد و قابلیت تجدید نظر داشته باشد (Johnson, Green, Kim & Pope, 2008). ارزیاب برای ارزشیابی درست به معیارهایی نیاز دارد تا با محک زدن اعمالش با آنها در حین ارزیابی بتواند به خوبی عمل کرده و ارزش واقعیت‌ها را مشخص کند. ارزشیابی فعالیتی مانند فعالیت‌های دیگر، همچون پژوهش است که نیازمند هنجارهای اخلاقی است (Amin-khandaghi & Bahman-Abadi, 2012).

لازمه موفقیت اخلاق ارزشیابی، توجه به توسعه و بهبود کار ارزشیابی و همچنین آگاه‌سازی ارزیاب از بایدها و نبایدهای کاربردی آن در عرصه عمل است. معلمان در زمان ارزشیابی از فراگیران اگر صرفاً بر اساس آیین‌نامه‌ها و قوانین عمل کنند، اغلب با شرایط دشواری روبرو می‌شوند. قوانین و استانداردها نمی‌توانند هر موقعیتی را پوشش دهند؛ به عبارتی رفتار می‌تواند قانونی اما غیر اخلاقی باشد. فضاهای خاکستری بسیار زیادی وجود دارد که ممکن است غیر قانونی نباشد ولی غیر اخلاقی باشد، با این حال، از ارزشیابان انتظار می‌رود که رفتار اخلاقی داشته باشند (Series of international evaluation development programs, 2007). هدف کلی استانداردهای اخلاقی، بهبود و کارآیی در خدمت افراد درگیر در فعالیت تدریس و ارائه راهنمایی‌های حرفه‌ای به آنان از طریق هنجارهای رفتار حرفه‌ای است (Shalbaf & Sarmadi, 2016, quoted by Najafi, Maleki, Farahini Farahani & Jafari Harandi, 2015). ترویج شیوه‌های اخلاقی در نظر گرفته شده در ارزشیابی، هدف بسیار مهم در سنجش و ارزشیابی است.

حفظ چارچوب اخلاقی و انسانی در انجام کنش‌های کاری، لازمه درست انجام دادن یک عمل و اثربخشی آن است (Raunhi & Faizi, 2012). اخلاق در ارزشیابی^۱ شامل اصول و مبانی است که فلاسفه و محققان فراهم کرده‌اند تا انتخاب و اعمال ارزیاب را حین ارزشیابی هدایت کند (Joakim and Koto, 2003). تعریف صاحب‌نظران از اخلاق در ارزشیابی نه تنها به لزوم پذیرش استانداردهای حرفه‌ای اشاره دارد، بلکه این مفهوم در چارچوب گسترده‌تر مرتبط با اینکه چه چیز خوب یا بد است و یا تعهد و وظیفه اخلاقی نامیده می‌شود، ارائه می‌شود. محققان بیان می‌کنند که اخلاق در ارزشیابی با مسائلی همچون طراحی مطالعه، جمع‌آوری داده‌ها، گزارش دادن و استفاده از اطلاعات، امکان تخلف از موافقت‌نامه‌ها، فشارهای سیاسی و روابط بین شخصی سر و کار دارد (Smith, 2002).

با توجه به اهمیت اخلاق ارزشیابی، در سطح جهان توجه فراوانی به آن شده است. از جمله انتشار نسخه‌های اصلاح شده اصول راهنمایی برای ارزشیابی استاندارد (Evaluation Association of America, 2004)، و چاپ و ویرایش دوم و سوم برنامه‌های استاندارد ارزشیابی کمیته استاندارد ارزشیابی آموزشی^۲، اولین متن مختص به اخلاق ارزشیابی، اختصاص فصلی در زمینه اخلاق در دانشنامه‌های عمده در زمینه ارزشیابی، تدوین بخشی با عنوان مسائل اخلاقی در مجله ارزشیابی آمریکا^۳ و آموزش اخلاق در آمریکا وب‌سایت انجمن ارزشیابی آمریکا. و از ابتدای سال ۲۰۰۰، هر مقاله‌ای که در مجله ارزشیابی آمریکا ارائه می‌شود، به صورت مختصر، اصول راهنمایی برای اخلاق ارزشیابی

¹ Evaluation Ethics

¹ American Evaluation Association

² Committee on Standards for Educational Evaluation

دارد (Morris, 2000). در سال‌های اخیر، انجمن ارزشیابی استرالیا^۱ دو مبحث را در ارتباط با اخلاق در ارزشیابی منتشر کرده است که شامل راهنمای برای انجام اخلاقی ارزشیابی و منشور اخلاقی آن است. راهنمای اخلاقی اشاره به توسعه و بهبود کار ارزشیابی داشته و در پی اطلاع‌رسانی به کسانی است که در انجمن‌های ارزشیابی در حال انجام فعالیت‌های ارزشیابی هستند. از منشور اخلاقی^۲ نیز به طور مستقیم در ارزیابی‌های حرفه‌ای استفاده می‌شود و بیشتر متمرکز بر ارزشیابی ارزیابان است (Turner, 2003).

پیامد مهم این توجه به مبحث اخلاق در ارزشیابی، بازنمایی جنبه‌های متنوعی دارد که ارزیابان را با حوزه اخلاق آشنا می‌کند و راهنمایی برای عمل آنان فراهم می‌آورد. اما با وجود چنین مطالعاتی، هنوز هم اختلاف زیادی در باب اینکه چه چیزی جزو مباحث اخلاقی در ارزشیابی است، وجود دارد. برای مثال، هنگامی که محققان نتایج پژوهش‌شان در اخلاق ارزشیابی را به طور مختصر بیان کردند، اظهار داشتند که افرادی که به سؤالاتی همچون اخلاق چیست؟ و اخلاق در ارزشیابی چه می‌کند؟ پاسخ می‌دهند، پاسخ به این سؤالات را از تجارب ارزیابان، استفاده طولانی مدت از ارزشیابی، وارد شدن در ارزشیابی و تجارب اعضای هیئت علمی که مباحث ارزشیابی را تدریس می‌کنند اخذ می‌کنند. همچنین سی و پنج درصد اعضای انجمن ارزشیابی آمریکا به این سؤال که "آیا در کار ارزیابی برنامه با مسئله‌ای اخلاقی یا چیز متناقضی که مجبور به واکنش باشید، مواجه شده‌اید؟"، پاسخ‌های متفاوتی دادند (Morris & Jacobs, 2000). بنابراین هنوز هم حوزه اخلاق در ارزشیابی حوزه چالش‌برانگیزی است. امروزه یکی از نظریات مشهور در آموزش مجازی، نظریه راسل (Russell, 1999)، می‌باشد. وی در مطالعات متعدد خود کلاس‌های آموزش سنتی و مجازی را با یکدیگر مقایسه نمود. گرچه وی از مخالفان آموزش مجازی بود ولی طی این مطالعات به این نتیجه رسید که در صورت امکان‌پذیر بودن آموزش مجازی این نوع از آموزش‌ها از نظر علمی و اقتصادی به صرفه بوده، و امکان‌پذیر خواهد بود. در همین راستا تحقیقات دیگری نیز در زمینه آموزش مجازی و به ویژه پژوهش در مورد اخلاق ارزشیابی انجام گردیده است که برخی از آنها به این شرح می‌باشد:

امین خندق و بهمن آبادی (Amin Khandagh and Bahman Abadi, 2012)، در پژوهشی با عنوان «اخلاق ارزشیابی: ارائه چارچوبی مفهومی» با بررسی نظریه‌های مرتبط با این موضوع، سه حوزه مهم و اصول ارزشیابی را مطرح کرده‌اند که عبارت‌اند از: ۱- اصول اخلاقی مرتبط با گردآوری روشمند داده‌ها: در این بخش تمامی اصول اخلاقی که ممکن است پژوهشگر در هنگام گردآوری داده‌های ارزشیابی با آنها برخورد کند، مورد توجه قرار می‌گیرد؛ ۲- اصول اخلاقی در مرحله قضاوت روشمند یافته‌ها: در این مرحله تمامی اصول مرتبط با ارزشیابی یا ویژگی‌های دیگری که در قضاوت روشمند در ارزشیابی نقش دارند، بررسی می‌شوند؛ ۳- اصول اخلاقی در مرحله تصمیم‌گیری برای بهبود وضع موجود: این مرحله توجه ارزیاب و افراد مرتبط با فرآیند ارزشیابی را به اصول اخلاقی لازم هنگام تصمیم‌گیری برای بهبود وضعیت یافته‌های ارزشیابی مورد نظر قرار می‌دهد.

گرین، جانسون، کیم و یوپ (Green, Johnson, Kim & Pope, 2007)، در پژوهش خود با عنوان «اخلاق در شیوه‌های ارزیابی کلاس درس: مسائل و نگرش‌ها» بیان کرده‌اند که استانداردهای اخلاقی ارزیابی به عنوان اصولی ارائه می‌شود که باید دانش‌آموزان را هدایت کند و راهنمای ارزیابی آنان باشد. همچنین لازم است که ارزیابی دانش‌آموز اخلاقی، عادلانه، سودمند و دقیق باشد. نیل (Neale, 2010)، در مقاله‌ای با عنوان «دستورالعمل‌هایی برای رفتار اخلاقی در ارزشیابی» معتقد است که اصول اخلاقی نسبت به دستورالعمل‌های رویه‌ای، صریح‌تر بوده و معیارهای قاطعی برای تصمیم‌گیری ارائه می‌دهد. مک‌گری (McGorry, 2003)، در پژوهشی با عنوان ارزیابی کیفیت دوره‌های آموزشی آنلاین، عوامل مهم طراحی دوره‌های آنلاین، را شناسایی کرده است. وی خاطر نشان ساخته که در طراحی برنامه‌درسی آنلاین

3. American Journal of Evaluation

4. Australian Evaluation Society

انعطاف، تعامل و مشارکت، عوامل مهمی هستند. نتایج پژوهش سانگ (Song, 2004)، نیز نشان داد، مواردی همچون: تعامل، طراحی، تسهیلات، بازخورد و قابلیت استفاده، بر درک یادگیرندگان از کیفیت آموزشی دوره‌های برخط تأثیر می‌گذارند.

در هر صورت همچنان که اشاره شد آموزش مجازی دیدمان جدیدی است که در حوزه آموزش و یادگیری پدید آمده و ضمن کمک به جوامع در حال توسعه از منظر اقتصادی و اجتماعی، در زمینه آموزش، امکان یادگیری مداوم را برای هر فرد و در هر زمان و مکان فراهم نموده است (Rabiei, 2003). بنابراین مسئله آموزش مجازی در بحران‌های اخیر به قدری چالش‌برانگیز شده است که نیازهای آموزشی جدیدی برای فضای مجازی را ایجاد نموده است. به این منظور نهاد بین‌المللی یونسکو برنامه‌های متعددی را تحت عنوان راه‌حل‌های یادگیری از دور معرفی نموده است. که شامل معرفی تعدادی از سامانه‌های مدیریت یادگیری دیجیتال، ابزارهای ایجاد محتوای یادگیری دیجیتال برای معلمان، سامانه‌های تهیه شده برای استفاده در تلفن‌های همراه، سامانه‌های با قابلیت برون‌خط قوی، سکوها برخط دوره گسترده باز (MOOC)، محتوای یادگیری خود‌هدایتی، سکوها همکاری پشتیبان ارتباط زنده و ویدیویی می‌باشد. در برخی از این دسته‌بندی‌ها برنامه‌هایی به ارزشیابی غیر حضوری اختصاص دارند. و از آنجایی که کلاس‌های درس به خانه‌ی دانش‌آموزان منتقل شده است، رفتار اخلاقی و مراقبتی والدین و اعضای خانواده در صحت و سلامت برگزاری آموزش‌ها و آزمون‌های مجازی بسیار تأثیر گذار است، چرا که در این نوع آموزش، اولیاء دانش‌آموزان به عنوان اولیاء جدید در مدرسه مجازی ایفای نقش می‌کنند و جای خالی حضور فیزیکی معلمان و اولیاء مدرسه را پر می‌کنند. لذا مسئله ارزشیابی از دانش‌آموزان در فضای مجازی از اهمیت بسزایی برخوردار است (Ateshak, 2006).

با توجه به مطالب ارائه شده، بحث حاضر به نوعی یک رویکرد میان‌رشته‌ای با نگاهی تفسیری به بررسی اخلاق معلمان در ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان به شیوه الکترونیکی است. در این رویکرد سعی می‌شود، کدهای اخلاق در ارزشیابی آنلاین و محیط مجازی که کمتر مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است، واکاوی و تحلیل شود. از این رو، مسأله اصلی در این مطالعه بررسی شیوه‌های اخلاقی معلمان در ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان (پایه سوم ابتدایی) به شیوه الکترونیکی بوده است.

سؤالات اصلی پژوهش

۱. شیوه‌ها و راهبردها برای رعایت اصول اخلاقی در ارزشیابی الکترونیکی از دانش‌آموزان کدامند؟
۲. در طراحی تکالیف برای رعایت اصول اخلاقی در ارزشیابی الکترونیکی از دانش‌آموزان و برای جلوگیری از بروز رفتارهای غیر اخلاقی چه اصول و معیارهایی را مورد توجه قرار می‌دهید؟
۳. چه راهکارهای دیگری را پیشنهاد می‌دهید که می‌تواند برای رعایت اصول اخلاقی در ارزشیابی الکترونیکی از دانش‌آموزان در محیط‌های مجازی مؤثرتر باشند؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، مطالعه‌ی کاربردی و از نظر روش، کیفی و با استفاده از پژوهش قوم‌نگاری مجازی انجام شده است. قوم‌نگاری مجازی روند ساختن و انجام قوم‌نگاری با استفاده از محیط آنلاین مجازی، محیط آنلاین به عنوان مکان پژوهشی است. قوم‌نگاری مجازی (virtual ethnography) ما را به سمتی و محیط جهانی هدایت می‌کند که می‌توانیم تعداد بسیار زیادی داده از فرهنگ‌های مختلف جمع‌آوری و نگهداری کنیم. و از آنجائیکه برای جمع‌آوری اطلاعات برای پی بردن به پدیده‌شناسی جنبه‌های متعلق به جامعه آنلاین، و چگونه بودن در جامعه آنلاین میان مردم، که در روزمره متوسط آنها تأثیر می‌گذارد می‌باشد از این روش برای انجام تحقیق استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل معلمان پایه سوم، ابتدایی شهر یاسوج در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ که به ارزشیابی از دانش‌آموزان به صورت آنلاین در محیط الکترونیکی پرداخته‌اند. پژوهشگر با رضایت کامل معلمان گروه نمونه آماری در گروه کلاسی مجازی آنان در محیط الکترونیکی به عضویت درآمد. پژوهشگر به مدت چند ماه ارزشیابی مجازی معلمان را در محیط‌های مجازی پیگیری کرد. که با

استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند تعداد ۲۰ نفر از معلمان به عنوان نمونه برای انجام مصاحبه نیمه‌ساختار یافته انتخاب شدند. روش جمع‌آوری داده‌های پژوهش در مورد چگونگی ارزشیابی از دانش‌آموزان توسط معلمان شامل مشاهدات آنلاین و مصاحبه‌ی «نیمه ساختار یافته»، بود. داده‌های متنی استخراج شده از مشاهده آنلاین و مصاحبه که دارای معانی خاص در پاسخ به سؤالات پژوهش بودند، با توجه به سؤالات توصیف و تفسیر شدند. تأیید همکاران تحقیق، مهمترین ملاک برای ایجاد اعتبار در تحقیقات کیفی است، بنابراین در پژوهش حاضر، منظور از همکاران کسانی هستند که در نوشتن تحقیق مشارکت داشتند و برای تأیید اعتبار تحقیق از دو شکل رسمی و غیررسمی استفاده شد. پژوهشگر به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه از شیوه مقوله‌بندی و کدگذاری استفاده کرد. مقوله‌بندی عبارت است از عمل طبقه‌بندی عناصر تشکیل دهنده‌ی یک مجموعه به وسیله تمایز و بعد گروه‌بندی بر اساس شباهت‌ها و ملاک‌های از قبل تعیین شده (Sarmad et al., 2016). به این ترتیب، مراحل زیر در تحلیل داده‌ها دنبال گردید: ابتدا به داده‌های حاصل از مصاحبه کد داده شد، و در موقعیت‌های مشترکی که از داده‌ها ناشی شده بودند، مقوله‌بندی شدند. متن مصاحبه کلمه به کلمه بر روی کاغذ پیاده گردید، تا با استفاده از آن کدگذاری داده‌ها راحت‌تر صورت گیرد. سپس سطر به سطر داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت، و جملات معنی‌دار که مرتبط با موضوع اصلی پژوهش بودند، و از اهمیت زیادی برخوردار بودند، علامت‌گذاری شدند، مفهوم اصلی جملات به صورت کد استخراج شد. در مرحله بعد دسته‌بندی کدها آغاز گردید. به این ترتیب کدهای با مفهوم مشترک در یک طبقه قرار داده شدند، و نامگذاری شدند. و با استفاده از فرایند تحلیل مقایسه‌ای مداوم، هر داده با تمام داده‌ها مقایسه شد. داده‌های کدگذاری شده با یکدیگر مقایسه شدند، به این صورت که با هر بار مصاحبه‌ی جدید ممکن بود، طبقه‌های قبلی بازنگری و طبقات مشابه با یکدیگر ادغام و یا طبقه جدیدی ایجاد شود.

فرایند تحلیل: مقوله (category) ← طبقه‌بندی (Classification) ← کدگذاری (coding)

جدول شماره (۱): آماره‌های توصیفی متغیرهای جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

کد	سابقه کار	جنسیت	مدرک تحصیلی
۱	۹	مؤنث	لیسانس
۲	۷	مؤنث	لیسانس
۳	۱۰	مذکر	لیسانس
۴	۱۲	مذکر	لیسانس
۵	۸	مذکر	فوق لیسانس
۶	۶	مذکر	فوق لیسانس
۷	۴	مذکر	فوق لیسانس
۸	۹	مذکر	فوق لیسانس
۹	۱۱	مؤنث	لیسانس
۱۰	۱۰	مؤنث	لیسانس
۱۱	۳	مذکر	فوق لیسانس
۱۲	۷	مذکر	فوق لیسانس
۱۳	۸	مؤنث	فوق لیسانس
۱۴	۶	مؤنث	فوق لیسانس
۱۵	۱۱	مؤنث	لیسانس

یافته های پژوهش

– سؤال اول پژوهش: شیوه ها و راهبردهای شما برای رعایت اخلاق در ارزشیابی الکترونیکی از دانش آموزان کدامند؟

ارزشیابی در فضای مجازی از آموخته های یادگیرندگان، یکی از مراحل مهم برنامه های درسی مجازی است. محیط های یادگیری مجازی امکانات و قابلیت های متنوعی دارند که از یک سو می توان با استفاده از این امکانات روش ها و راهبردهای مؤثری را برای ارزشیابی واقعی از آموخته های دانش آموختگان به کار گرفت و از سوی دیگر، اطمینان از صحت و اعتبار شیوه های ارزشیابی مجازی، با توجه به توسعه مداوم ابزارهای الکترونیکی، با چالش ها و مشکلات متعددی روبه روست (Saraji, 2013).

جدول شماره (۲): فرایند دسته بندی مقولات و ریز مقوله های مربوط به شیوه ها و راهبردهای رعایت اخلاق در ارزشیابی الکترونیکی

مضمون سازمان دهنده	مقوله های اصلی	کدهای معنادار
شیوه های مورد استفاده در ارزشیابی الکترونیکی از دانش آموزان	استفاده از آزمون های عینی مانند آزمون- های چندگزینه ای و صحیح- غلط	<ul style="list-style-type: none"> دریافت مجموعه سؤالات به تصادف توسط یادگیرنده مشابه بودن سطح دشواری با سؤالات دیگر یادگیرندگان
	کارپوشه الکترونیکی	<ul style="list-style-type: none"> یادداشت های مربوط به پیشرفت یادگیرنده توجه به پیشرفت ارزشیابی از تغییر نگرش ها یا رفتارها
ارزشیابی میزان مشارکت	ارزشیابی میزان مشارکت	<ul style="list-style-type: none"> بهره گیری یادگیرندگان از امکانات ارتباطی همزمان و ناهمزمان توجه به ملاک های کمی و کیفی رسیدن به اهداف آموزشی در محیط مجازی، ملاک کمی (تعداد دفعات شرکت فرد)؛ ملاک کیفی (بر وسعت و عمق نظرات)
	خودآزمایی (خودسنجی)	<ul style="list-style-type: none"> تدارک آزمون های متعدد (چند گزینه ای و مسائل عمیق) یادگیرنده هدف کمک به بهبود فرآیند یادگیری است نه نمره دهی
ترغیب یادگیرندگان به پژوهش	سنجش از طریق همگروهی ها	<ul style="list-style-type: none"> ارزشیابی توسط هم گروهی های مجازی ارائه نظرات ارزشیاب ها به صورت توصیفی و کیفی
	توجه به قدرت تصمیم گیری، خلاقیت، طراحی و توان مدیریت یادگیرندگان در ارزشیابی مجازی	<ul style="list-style-type: none"> انتخاب پروژه های مهم و واقعی را برای مطالعه توسط یادگیرندگان
استفاده از شیوه های متنوع برای ارزشیابی	استفاده از شیوه های متنوع برای ارزشیابی	<ul style="list-style-type: none"> متن خوانی، صوتی، تصویری، پرسش و پاسخ تصویری و آنلاین مرتبط بودن روش های ارزشیابی با اهداف و سؤالات
	انجام عملی تکالیف در ارزشیابی مجازی	<ul style="list-style-type: none"> انجام عملی تکالیف در ارزشیابی مجازی
استفاده از آگاهی معلم نسبت به رسیدن دانش آموز به درک مطلب	آگاهی معلم نسبت به رسیدن دانش آموز به درک مطلب	<ul style="list-style-type: none"> فعالیت هفتگی، ماهانه، سالانه هر دانش آموز ارزشیابی مجازی از دانش آموز متناسب با توانایی اش
	فیلم های ضبط شده توسط دانش آموزان	<ul style="list-style-type: none"> ارائه در زمانی معین - باز خورد سریع با دیدن فیلم

گزارش ها و شواهد میدانی نشان داده اند که معلمان از برنامه های کاربردی و شیوه ها و راهبردهای متعدد و متنوعی برای ارزشیابی به همراه فنون معلمی خود استفاده می نمایند، که علاوه بر قابلیت کم کردن رفتارهای غیر اخلاقی، از قابلیت های دیگری همچون رایگان بودن، نصب

و راه‌اندازی ساده و بدون دردسر، برنامه‌های مجاز بدون نیاز به فیلتر شکن، کاربرد در تمامی گوش‌های همراه با سیستم‌عامل‌های موجود و قابلیت حمایت از زبان فارسی را نیز برخوردارند. به عبارتی معلمان نشان دادند که در عرصه‌ی استفاده از فنون آموزشی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات نیز حرفه‌ای عمل کرده‌اند.

بنابراین تحلیل داده‌های حاصل از نتایج این پژوهش نشان داد که مشارکت‌کنندگان در این پژوهش اذعان داشته‌اند که از این شیوه‌ها که عبارتند از: آزمون‌های عینی مانند آزمون‌های چندگزینه‌ای و صحیح - غلط، کارپوشه الکترونیکی، ارزشیابی میزان مشارکت، خودآزمایی (خودسنجی)، سنجش از طریق هم‌گروهی‌ها، ترغیب یادگیرندگان به پژوهش، استفاده از شیوه‌های متنوع برای ارزشیابی، استفاده از ارزشیابی عملکردی، استفاده از پروفایل شخصی هر دانش‌آموز برای ارزشیابی، ارسال فیلم‌های ضبط شده توسط دانش‌آموزان، برای ارزشیابی مجازی استفاده می‌کنند.

برای ارزشیابی از دانش‌آموزان در محیط مجازی معلمان اشاره کردند که از شیوه‌های (کارپوشه الکترونیکی، شیوه‌های متن‌خوانی، صوتی، تصویری، پرسش و پاسخ تصویری و آنلاین و ارسال فیلم‌های ضبط شده توسط دانش‌آموزان)، بیشترین استفاده را می‌کنند. و همچنین معلمان در بین شیوه‌های ارزشیابی کمترین استفاده را از شیوه‌های (استفاده از پروفایل شخصی دانش‌آموز برای ارزشیابی و خودآزمایی (خودسنجی) در ارزشیابی مجازی از دانش‌آموزان داشتند.

۱. شیوه‌های متنوع در ارزشیابی الکترونیکی: همه مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که: باید از شیوه‌های متنوع در ارزشیابی از دانش‌آموزان استفاده کرد؛ بنابراین از شیوه‌های متفاوتی چون، ارزشیابی متن‌خوانی، صوتی، تصویری، پرسش و پاسخ تصویری و آنلاین و همچنین از روش ارزشیابی کوئیز (مرتبط بودن سؤالات با اهداف)، استفاده می‌کنند. مصاحبه‌شوندگان شماره‌های ۱۷، ۱۶، ۱۳، ۲ و ۱، معتقد بودند که:

«ارزشیابی از دانش‌آموزان بیشتر بصورت عملکردی است، و دانش‌آموزان با تصویرخوانی و نقاشی کردن، کاردستی درست کردن، ارزشیابی می‌شوند، ارزشیابی بیشتر تکوینی است».

۲. پروفایل شخصی هر دانش‌آموز برای ارزشیابی الکترونیکی: مصاحبه‌شوندگان شماره‌های ۲۰، ۱۸، ۱۵ و ۴ معتقد بودند که: پی‌وی (شخصی)، هر دانش‌آموز به منزله فعالیت هفتگی، ماهانه، سالانه فرد در نظر گرفته می‌شود، هر دانش‌آموز با توجه میزان توانایی و ظرفیتش ارزشیابی می‌شود، از این رو اطلاعات کاملی را معلم برای ارزشیابی از فعالیت‌های دانش‌آموزش در اختیار دارد.

سؤال دوم پژوهش: شما در طراحی تکالیف برای رعایت اصول اخلاقی در ارزشیابی الکترونیکی از دانش‌آموزان در محیط‌های مجازی برای استفاده بهتر از قابلیت‌های این محیط، و جلوگیری از بروز رفتارهای غیر اخلاقی چه اصول و معیارهایی را مورد توجه قرار می‌دهید؟

محیط‌های یادگیری مجازی تلاش می‌کنند تا ارزشیابی را در کنار فرآیند آموزش و یادگیری نگریسته و آن‌ها را مکمل یکدیگر تلقی کنند. در محیط‌های مجازی برای استفاده بهتر از قابلیت‌های این محیط و جلوگیری از تقلب، باید در طراحی تکالیف ارزشیابی، اصول و معیارها را مورد توجه قرار داد (Kordko, 2019).

جدول شماره (۳): فرایند دسته‌بندی مقولات و ریز مقوله‌های مربوط به اصول و معیارهای رعایت اخلاق در ارزشیابی الکترونیکی

مضمون سازمان‌دهنده	مقوله‌های اصلی	کدهای معنادار
	نگریستن به ارزشیابی به	طراحی تکالیف ارزشیابی همسو با اهداف یادگیری
	عنوان بخشی از فرآیند یادگیری	تسهیل فرآیند آموزش و تحقق اهداف یادگیری

توانایی یادگیرندگان در بازنمایی آموخته های خود بهره گیری از شیوه های گوناگون متنی، صوتی و تصویری	توجه به اصل «ارائه چندگانه» در بازنمایی یادگیری ها	معیارهای ارزشیابی الکترونیکی از فراگیران
نمایش تکالیف اصیل و واقعی برای ارزشیابی بررسی و ارزشیابی مستمر آموخته های یادگیرنده مجازی	تأکید بر ارزشیابی مستمر و تکوینی	
آزمون ها بلافاصله تصحیح و گزارش نتایج به یادگیرنده نشان دادن ضعف و قوت یادگیرنده به صورت توصیفی	ارائه بازخورد سریع و مداوم	
درگیر کردن بیشتر یادگیرنده در انجام تکالیف ارزشیابی کاهش تمایل یادگیرندگان به تقلب با واقعی بودن تکالیف ارزشیابی	تکالیف ارزشیابی کل نگر، واقعی و متناسب با محیط زندگی یادگیرنده	
مشارکت یادگیرندگان با توجه به امکانات ارتباط مجازی مشارکت برای کمک به تحقق اهداف یادگیری و کاهش تقلب	سهیم بودن یادگیرندگان در طراحی تکالیف ارزشیابی	
کاهش تقلب و توجه به تفاوت های یادگیرندگان مخزنی برای سؤالات عینی و آزمون های ذهنی	طراحی تکالیف متنوع با استفاده از امکانات محیط مجازی	
طرح سؤالات متناسب با توانایی و ظرفیت یادگیرنده برگزاری آزمون به شیوه شفاهی برای جلوگیری از تقلب	طرح سؤال های متفاوت و برگزاری آزمون های شفاهی	
انجام آزمایش توسط خود دانش آموز درک و فهم مطالب شیوه ای برای جلوگیری از تقلب در آزمون	ارزشیابی عملی برای درس هایی چون «علوم»	
پرسیدن سؤال از دانش آموز سریع پاسخ دادن دانش آموز	برگزاری آزمون بصورت زنده	
در کمک نکردن به دانش آموز انجام تکالیف توسط دانش آموز	راهنمایی خانواده ها	
با اسم نبردن از ارزشیابی کاهش استرس و جلوگیری از تقلب	کنترل استرس دانش آموزان	
اعمال زمان محدود برای آزمون عدم مراجعه به کتاب و کمک گرفتن از خانواده	وضع قوانین مخصوص آزمون	
نظارت بر رفتار دانش آموز تشخیص نقاط ضعف دانش آموز	اطلاع والدین از نحوه اجرا آزمون	
برقراری رابطه عاطفی با دانش آموزان کاهش استرس و روی نیاوردن به تقلب و احساس مسئولیت	آگاه ساختن دانش آموزان از نحوه ارزشیابی	
هدف از آموزش، یادگیری است تلاش و رقابت سالم با دوستانش	ارتباط مناسب با دانش آموزان	
مدیریت زمان پاسخگویی کاهش استرس و عدم تقلب	دادن برنامه ی منظم و زمان کافی	
در دسترس بودن معلم در زمان ارزشیابی مجازی پاسخگو بودن به مشکلات یا ایرادات احتمالی	قرار داشتن معلم - دانش آموز در فضای آرام در زمان ارزشیابی	

از آنجائیکه ارزشیابی در فضای مجازی در کنار قابلیت‌های گوناگون غالباً با تهدید سرقت ادبی مواجه است و در صورت عدم توجه اعتبار آموزش‌های مجازی را با تهدید روبرو می‌سازد. لذا برای مواجهه با این مسئله مهم می‌توان از رویکرد فرهنگ سازی، پیشگیرانه و تنبیه‌ای به صورت ترکیبی یا مجزا استفاده کرد. به طور کلی گرچه برخی از مسائل مربوط به تقلب و سرقت ادبی در محیط‌های یادگیری مجازی منشأ فنی و پداگوژیک دارند که با طراحی تکالیف اصیل، توسعه فنی سیستم‌ها و تصویب قوانین بازدارنده می‌توان بخشی از آن‌ها را برطرف کرد؛ ولی بخش دیگری از این مسائل را باید با عوامل بیرون از نظام آموزشی مرتبط دانست. در نظام‌های فرهنگی اجتماعی که یادگیری واقعی کم اهمیت‌تر از کسب مدرک تحصیلی جلوه می‌کند، غالباً گرایش به تقلب به اشکال مختلف در ارزشیابی‌های آموزشی افزایش می‌یابد.

۱.. ارزشیابی تصویری، وویس فرستادن، برگزاری آزمون بصورت آنلاین و سریع پاسخ دادن: بیشتر مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که: برای جلوگیری از بی‌اخلاقی (تقلب)، دانش‌آموزان از آن‌ها می‌خواهند که از روی متن‌ها بخوانند و صدا را ضبط کنند و بفرستند، چرا که مانع از دخیل بودن و کمک خانواده به دانش‌آموز می‌شود. ارزشیابی با استفاده از نرم‌افزارهای واتس‌آپ و اسکای روم، و ارزشیابی عملی برای درس‌هایی چون علوم و آزمایش‌های آن. و انجام آزمایشات توسط خود دانش‌آموزان هم برای درک و فهم بهتر مطالب و هم شیوه‌ای برای جلوگیری از تقلب در آزمون استفاده می‌شوند. همچنین معتقد بودند؛ برگزاری آزمون بصورت زنده (لایو)، و سؤال پرسیدن و دانش‌آموز باید سریع پاسخ دهد.

۲. طرح سؤال‌های متفاوت و برگزاری آزمون‌های شفاهی: مصاحبه‌شوندگان شماره‌های ۱۹، ۱۱، ۹، ۸ و ۶ معتقد بودند که: طرح سؤال‌های متفاوت و گوناگون برای هر فرد به اندازه ظرفیت خودش... آزمون چیزی که هست نه چیزی که باید باشد (برای جلوگیری از استرس)، برگزاری آزمون به شیوه شفاهی برای جلوگیری از تقلب؛ مثلاً در بستر تماس تصویری از دانش‌آموز می‌خواهم برایم روانخوانی درس را انجام دهد. همچنین مصاحبه‌شونده شماره‌های ۵، ۷، ۱۰ و ۱۲ معتقد بودند که:

«از آنجا که به دانش‌آموزان اطمینان دارم، و فرصت در کنار هم بودن در سال تحصیلی را قبلاً داشته‌ایم بنابراین کنترل آنچنانی روی دانش‌آموزان اعمال نمی‌شود، چرا هر چند وقت یکبار بطور شفاهی می‌پرسم و چون پاسخگو هستند، بنابراین اطمینانم بیشتر می‌شود».

سؤال سوم پژوهش: شما چه راهکارهای دیگری را پیشنهاد می‌دهید که می‌توانند برای رعایت اصول اخلاقی در ارزشیابی الکترونیکی از دانش‌آموزان در محیط‌های مجازی مؤثرتر باشند؟

نظر به اینکه یکی از مهم‌ترین اهداف آموزش و پرورش تثبیت یادگیری و ماندگاری آموزش در ذهن دانش‌آموز است، لازمه حصول این نتیجه، آموزش جذاب و شیرین همراه با تمرین‌های متنوع است. با عنایت به اصول حاکم بر ارزشیابی‌های مجازی، می‌توان برای ارزشیابی مجازی در محیط‌های الکترونیکی راهکارهایی عملی ارائه کرد:

جدول شماره (۴): فرایند دسته‌بندی مقولات و ریز مقوله‌های مربوط به سایر اصول و راهکارهای رعایت اخلاق در ارزشیابی الکترونیکی

مضمون سازمان‌دهنده	مقوله اصلی	زیر مقوله‌ها
	استفاده از روش‌ها و ابزارهای متنوع	استفاده از روش‌های متنوع مانند آزمون‌های شفاهی، آزمون‌های عملکردی، کار پوشه، پروژه‌های فردی و گروهی، پژوهش‌های دانش‌آموزی، انجام تکالیف کلاسی، خودسنجی (خودارزیابی)، آزمون کتاب باز و آزمون‌های کوتاه برای ارزشیابی.
	بازخورد سریع و پیوسته	تصحیح سریع آزمون‌ها و ارائه نتیجه به یادگیرنده، بازخوردها به صورت توصیفی و نشان دادن جنبه-های ضعف و قوت یادگیرنده در ارزشیابی مجازی.

قرار دادن اطلاعات مربوط به یادداشت های روزانه، فعالیت های یادگیری دانش آموزان، انواع آزمون ها و غیره در آن.	استفاد از پوشه کار الکترونیکی در شبکه مجازی	راهکارهای پیشنهادی
انجام تکالیف مهارت محور، توسط خود دانش آموز به صورت عملی (بالا رفتن انگیزه، اعتماد به نفس پیدا کردن).	ارائه تکالیف مهارت- محور و خلاق در شبکه مجازی	برای رعایت اصول اخلاقی در
ثبت پیشرفت هر دانش آموز در پوشه پی وی (شخصی)، برای ارزشیابی منطقی تر در شبکه مجازی.	ثبت پی وی مجزا برای هر دانش آموز	
جهت برقراری ارتباط بین معلم و دانش آموز و وارد کردن اولیاء دانش آموزان به عنوان ناظر در ارزشیابی مجازی.	استفاده از نرم افزارهای جدید	ارزشیابی الکترونیکی از دانش آموزان
کمک به معلم در یادگیری فرزند خود و ارزشیابی از او در فضای مجازی، و تشخیص نقاط قوت و ضعف دانش آموز و بازخورد به معلم جهت رفع مشکلات.	همراهی و همکاری والدین	
طراحی آزمون توسط معلم و قرار دادن آن در اختیار دانش آموز، و بسته شدن لینک سؤالات در بازه زمانی تعیین شده، عدم زمان مجدد برای تکرار پاسخ.	طراحی نرم افزارهای ارزشیابی آنلاین و قرار دادن لینک آن	
گزارش کار و یادگیری معکوس توسط دانش آموزان و ضبط فیلم و صدا و ارائه آن در شبکه مجازی.	ارائه کنفرانس	
ارائه تکالیف و فعالیت های تلفیقی توسط معلم در فضای مجازی و انجام تمرین ها توسط دانش آموزان.	ارائه فعالیت های تلفیقی	
تسهیل کننده بودن فرآیند ارزشیابی در درس هایی مثل تاریخ با اجرای نمایش انفرادی در قالب نقش های داستان در شبکه مجازی.	استفاده از روش های تدریس فعال در کلاس درس مجازی	
ارسال سؤالات آزمون کتبی و تعیین زمان مشخص برای پاسخگویی، و ارسال نسخه تکمیل شده برای معلم.	ارسال صدای دانش آموز در درس های شفاهی برای ارزشیابی	
نمایش فرایند کار دانش آموزان (مانند پوشه کار الکترونیکی) با نمادهای خاص و خطوط جهت دار بین آن ها.	روندنما یا فلوجارت	
در طراحی این آزمونک ها سؤالات نباید بسیار پیچیده باشند، که برای دانش آموز استرس و نگرانی ایجاد کنند.	ارائه آزمونک های مطلوب در شبکه مجازی	
مشخص کردن چند درس توسط معلم، و مطالعه دقیق از سوی دانش آموزان، و تهیه درس نامه برای آن توسط خود دانش آموزان.	تهیه درس نامه توسط خود دانش آموزان	
ایجاد حس اعتماد به نفس و درک متقابل معلم و دانش آموز از یکدیگر، مسقل بار آمدن دانش آموز؛ احساس مسئولیت کردن؛ آشکار شدن توانایی ها و ضعف های دانش آموز در زمان ارزشیابی مجازی.	برقراری رابطه صمیمی با دانش آموزان	

در ارزشیابی در فضای مجازی، به دلیل کمتر بودن کنترل های معلمان و اولیای مدرسه، احتمال بروز رفتارهای غیر اخلاقی بیشتر است. نمونه هایی از این رفتارها در فرایند اجرای آزمون ها می توانند کمک گرفتن از افراد مطلع، و استفاده از مواد و منابع آموزشی در زمان آزمون باشند. در فضای مجازی، معلمان با یادگیری نمایشی دانش آموزان مواجه اند و ممکن است برخی از شواهد و مدارکی که در اختیار آنان قرار می گیرد، حاصل تلاش و زحمت دانش آموزان شان نباشد. اما راهکارها و راهبردهایی وجود دارند که می توان در این زمینه به کار گرفت. اولین راهبرد این است که شرایطی فراهم شود تا دانش آموزان مسئولیت یادگیری خود را قبول کنند. در واقع راهبرد اساسی، ایجاد گفتمان

اخلاقی در محیط‌های اخلاقی مجازی است. البته این گفت‌وگو را می‌توان در کلاس‌های حضوری نیز دنبال کرد که بهتر است یادگیرندگان دغدغه یادگیری اخلاقی داشته باشند. همچنین، بهتر است دانش‌آموزان در نشست‌ها و جلساتی، درباره اصول و روش‌هایی که در جریان یادگیری باید مورد نظر دانش‌آموزان قرار گیرند، بحث و گفت‌وگو کنند. این بحث و گفت‌وگو می‌تواند به احساس مسئولیت و حساسیت اخلاقی نسبت به یادگیری‌شان منجر شود. بر اساس گزارش‌ها، معلمان مسئولانه و با آگاهی از خطراتی که صحت برون‌داد قضاوت‌های ارزشیابی را تهدید می‌نماید، تا کنون از راهکارهایی استفاده نموده‌اند که احتمال بروز این خطرات را کاهش می‌دهد که به برخی از این راهکارهای اعمالی توسط معلمان در جدول شماره ۵ (۵)، اشاره شده است.

۱. استفاده از روش‌ها و ابزارهای متنوع، استفاده از تماس تصویری، بازخورد سریع و پیوسته، تعبیه پوشه کار الکترونیکی در شبکه مجازی: همه مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که: در ارزشیابی باید از روش‌ها و ابزارهای متنوع و متعدد نظیر آزمون‌های شفاهی، آزمون‌های عملکردی، کار پوشه، پروژه‌های فردی و گروهی، پژوهش‌های دانش‌آموزی، انجام تکالیف کلاسی، خودسنجی (خودارزیابی)، آزمون‌های کتاب باز، آزمون‌های کوتاه استفاده شود. همچنین مصاحبه‌شوندگان شماره‌های ۵، ۸، ۳ و ۱، معتقد بودند که:

«یکی از موارد خیلی مهم در تقویت فرآیند ارزشیابی دانش‌آموزان، استفاده از پوشه کار الکترونیکی است که اطلاعات مربوط به یادداشت‌های روزانه، فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان، انواع آزمون‌ها و غیره در آن جای می‌گیرند».

۲. ارائه و تعبیه تکالیف مهارت - محور و خلاق در قالب فایل‌های صوتی و تصویری در شبکه مجازی، ارسال صدای دانش‌آموز در درس‌های شفاهی برای ارزشیابی: مصاحبه‌شوندگان شماره‌های ۲۰، ۱۶، ۱۱ و ۱۰، معتقد بودند که: در انجام تکالیف مهارت‌محور، چون خود دانش‌آموز به صورت عملی درگیر می‌شود، انگیزه او بالا می‌رود تا با رغبت بیشتر همراه معلم به یادگیری اثربخش برسد. و اعتماد به نفس پیدا می‌کند. و ارسال سؤالات آزمون کتبی و تعیین زمان مشخص برای پاسخگویی، و ارسال خصوصی نسخه تکمیل شده برای معلم. یا ارسال فیلم درس‌های عملی، مانند انجام آزمایش‌های علوم در منزل و ارسال فیلم آن‌ها.

۳. ثبت پی‌وی مجزا برای هر دانش‌آموز برای ارزشیابی: مصاحبه‌شوندگان شماره‌های ۱۳، ۹، ۷، ۲ و ۱، معتقد بودند که: وقتی تمام پیشرفت دانش‌آموز در پی‌وی هر فرد جلوی روی یک معلم می‌باشد و با حضور نمره‌دهی توصیفی کار ارزشیابی درست‌تر و منطقی‌تر خواهد شد.

بحث و نتیجه‌گیری

به منظور تضمین کیفیت یادگیری فراگیران و تعیین میزان آموخته‌های آنان در آموزش سنتی از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود. اما در حال حاضر و به دلیل شیوع ویروس کرونا مدارس مجبور شده‌اند که فعالیت‌های حضوری خود را تعطیل کنند و در حال تغییر شیوه‌های آموزش از نظام آموزش حضوری به نظام آموزش و یادگیری الکترونیکی به ویژه آموزش آنلاین شده‌اند. این شرایط به وضوح در ایران و سایر کشورهای جهان قابل مشاهده است. لذا در این مقاله تلاش شده است، روش‌های مورد استفاده برای ارزشیابی مجازی از دانش‌آموزان و اصول و معیارهای مورد توجه در طراحی تکالیف ارزشیابی از دانش‌آموزان برای استفاده بهتر از قابلیت‌های محیط مجازی و جلوگیری از بروز رفتارهای غیر اخلاقی بررسی و در ادامه راهکارهایی برای بهبود کیفیت ارزشیابی در محیط مجازی ارائه شده است. آنچه به دست آمده نشان می‌دهد که:

پرسش اول که مربوط به شیوه‌ها و راهبردهایی مورد استفاده در ارزشیابی مجازی از دانش‌آموزان بوده است، زیر مقوله‌های آن نیز شامل روش‌هایی از جمله (استفاده از آزمون‌های عینی مانند آزمون‌های چندگزینه‌ای و صحیح - غلط، کارپوشه الکترونیکی، ارزشیابی میزان مشارکت، خودآزمایی (خودسنجی)، سنجش از طریق هم‌گروهی‌ها، ترغیب یادگیرندگان به پژوهش، استفاده از شیوه‌های متنوع برای

ارزشیابی، استفاده از ارزشیابی عملکردی، استفاده از پی‌وی (شخصی) هر دانش‌آموز برای ارزشیابی، ارسال فیلم‌های ضبط شده توسط دانش‌آموزان) بوده است. بنابراین از آنجائیکه بزرگترین دغدغه‌ی نظام‌های آموزشی در مورد ارزشیابی در فضای مجازی، مسئله اخلاق در ارزشیابی و در نتیجه قضاوت عادلانه در مورد میزان کسب شایستگی‌های دانش‌آموزان است، لازمه آن بکارگیری اصول و روش‌های متنوع در ارزشیابی از دانش‌آموزان در محیط مجازی خواهد بود. زیرا ارزشیابی در محیط مجازی، باید در چارچوب علمی و بر مبنای مدل و روشی منسجم انجام شود تا از اثربخشی لازم برخوردار باشد. از سوی دیگر، به دلیل جوان بودن نسبی مبحث ارزشیابی در آموزش الکترونیکی در کشورمان (ایران)، بررسی‌های علمی، شناخت ویژگی‌ها و استانداردهای تعیین شده و دیگر اقدامات بهینه، بسیار ضروری‌اند. بنابراین لازم است مبحث شیوه‌ها و راهبردهای مورد استفاده در ارزشیابی مجازی بصورت جدی و دقیق سنجش و بررسی شود.

در مورد سؤال دوم پژوهش که مربوط به اصول و معیارهای مورد توجه آنان در طراحی تکالیف برای ارزشیابی از دانش‌آموزان در محیط‌های مجازی و استفاده بهتر از قابلیت‌های این محیط، بوده است، زیر مقوله‌های آن شامل اصول و معیارهایی از جمله (ارزشیابی به عنوان بخشی از فرآیند یادگیری، بازنمایی یادگیری‌ها، تأکید بر ارزشیابی مستمر و تکوینی، ارائه بازخورد سریع، ارائه تکالیف ارزشیابی واقعی، مشارکت یادگیرندگان در طراحی تکالیف ارزشیابی، طراحی تکالیف متنوع در ارزشیابی، طرح سؤال‌های متفاوت و برگزاری آزمون-های شفاهی، ارزشیابی عملی برای برخی دروس، برگزاری آزمون بصورت زنده، راهنمایی خانواده‌ها، کنترل استرس دانش‌آموزان، وضع قوانین مخصوص آزمون، اطلاع والدین از نحوه اجرای آزمون، آگاه ساختن دانش‌آموزان از نحوه ارزشیابی، اطلاع والدین از نحوه اجرای آزمون، ارتباط مناسب با دانش‌آموزان، دادن برنامه‌ی زمانی منظم و کافی، قرار داشتن معلم - دانش‌آموز در فضایی آرام در زمان ارزشیابی بوده است. بنابراین از آنجائیکه ارزشیابی در فضای مجازی از آموخته‌های یادگیرندگان، یکی از مراحل مهم برنامه‌های درسی مجازی است. چون محیط‌های یادگیری مجازی امکانات و قابلیت‌های متنوعی دارند که از یک سو می‌توان با استفاده از این امکانات روش‌ها و راهبردهای مؤثری را برای ارزشیابی واقعی از آموخته‌های دانش‌آموختگان به کار گرفت و از سوی دیگر، اطمینان از صحت و اعتبار شیوه‌های ارزشیابی مجازی، با توجه به توسعه مداوم ابزارهای الکترونیکی، با چالش‌ها و مشکلات متعددی روبه‌روست. زیرا در آزمون‌ها و ارزشیابی‌های فضای مجازی برخلاف فضای واقعی، به دلیل ماهیت آن یعنی کمتر بودن مراقبت‌ها و کنترل‌های معلمان و اولیاء مدرسه، احتمال بروز رفتارهای غیر اخلاقی بسیار بیشتر است. بنابراین لازم است برای استفاده مؤثر از قابلیت‌های محیط‌های یادگیری مجازی تلاش شود تا به ارزشیابی در کنار فرآیند آموزش و یادگیری نگریسته شود و آن‌ها مکمل یکدیگر تلقی شوند.

در مورد سؤال سوم پژوهش که مربوط به ارائه راهکارهایی برای بهبود کیفیت ارزشیابی از دانش‌آموزان در محیط مجازی بوده است. راهکارهای زیادی برای ارزشیابی مجازی از دانش‌آموزان ارائه شده است. لذا لازم است متناسب با محتوا و اهداف دوره آموزشی از روش‌ها و ابزارهای مناسب جهت ارزشیابی میزان یادگیری فراگیران استفاده گردد. پاسخگویان اعتقاد داشتند بسنده کردن به یک روش ارزشیابی چه در حالت مرسوم و چه در شرایط کنونی (شیوع ویروس کرونا و برگزاری کلاس‌ها و امتحان‌ها به صورت مجازی)، اعتبار ارزشیابی را کاهش می‌دهد و لذا لازم است از روش‌های چندگانه (تلفیقی)، برای ارزشیابی آموخته‌های فراگیران استفاده کرد.

در نهایت، با مقایسه یافته‌های تحقیق حاضر با پیشینه تحقیقات انجام شده در داخل و خارج از کشور از جمله پژوهش امین خندق و بهمن‌آبادی (۱۳۹۲)، با عنوان «اخلاق ارزشیابی: ارائه چارچوبی مفهومی»؛ گرین، جانسون، کیم و یوب (۲۰۰۷)، در پژوهش خود با عنوان «اخلاق در شیوه‌های ارزیابی کلاس درس: مسائل و نگرش‌ها»؛ نیل (۲۰۱۰)، در مقاله‌ای با عنوان «دستورالعمل‌هایی برای رفتار اخلاقی در ارزشیابی»؛ همسویی وجود دارد. پیشنهاد می‌شود به منظور افزایش قابلیت تعمیم نتایج، در پژوهش‌های آتی از نظرات معلمان و دانش‌آموزان

سایر پایه‌ها استفاده شود. علاوه بر آن پیشنهاد می‌شود در پژوهش جداگانه‌ای روش‌های ارزشیابی آموخته‌های دانش‌آموزان در دروس عملی (به عنوان مثال دروس تربیت بدنی با شیوه‌های مختلف از جمله مشاهده آنلاین) و دروس آزمایشگاهی و غیره مورد بررسی قرار گیرد.

References

- Amin Khandaghi, Maqsood; Bahmanabadi, Samia (2012). Ethics in evaluation: presenting a conceptual framework; *The Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology*, Year 8, Number 3, 2012. [in Persian]
- Green, Susan K.; Johnson, Robert L.; Kim, Do-Hong; Pope, Nakia S. (2007). Ethics in classroom assessment practices issues and attitudes. *Teaching & Teacher Education: An International Journal of Research & Studies*, 23 (3), 45-64.
- Hijazi, Ali; Barzegar, Abdullah and Hedayati, Mehtab (2013). characteristics and ethical requirements of student evaluation; *The first national conference of teaching-learning methods in the field and university*. [in Persian]
- Joughin, G.(2009). Assessment, Learning and Judgement in Higher Education: A Critical Review. *In Gordon Joughin Assessment, Learning and Judgement in Higher Education*. Australia: Springer.
- Joaquim Sa Couto MD (2003). An objectivist's view on the ethics of evidence-based medicine: commentary on 'A critical appraisal of evidence-based medicine: some ethical considerations' (Gupta 2003). *journal of evaluation in clinical practice* 9, 111-121. *Journal of Evaluation in Clinical Practice* 9(2): 137-139.
- Johnson, Robert L.; Green, Susan k.; Kim, Do-Hong & Pope, Nakia S. (2008). Educational Leaders perceptions Evaluation. *American Journal of Evaluation*, 29 (4), 520-530.
- Kordko, Mohsen (2019). practical solutions for virtual evaluation; *Development of Educational Technology*, Volume 36, Number (1).
- Marriott.P(2009). Students' evaluation of the use of online summative assessment on an undergraduate financial accounting module. *British Journal of Educational Technology*. 40 (2). 237-254
- Morris M (2000). the Good, the Bad, and the Evaluator: 25 Year of AJE Ethics. *American Journal of Evaluation* 32(1): 134-151.
- Morris M, Jacobs LR (2000). You got a problem with that? *exploring evaluators' disagreements about ethics*, *Evaluation Review* 24(4): 384-406.
- Atsak, Mohammad. (2007). Theoretical and practical foundations of e-learning. *Quarterly journal of research and planning in higher education*. 13, 1(43), 135 – 156. [in Persian]
- Mcgorry, S. Y. (2003). Measuring quality in online programs. *Internet and Higher Education*. 6(2), 159-177.
- Neale, Jenny (2010). Guidelines for the Ethical Conduct of Evaluations. *Australasian Evaluation Society*. <https://www.aes.asn.au/images/stories/files/About/Documents/AES%20Guidelines10.pdf>.
- Russel, T. L. (1999). The no significant difference phenomenon. Chapel Hill, NC: *Office of Instructional Telecommunications, North Carolina University*.
- Ronaghi, Mohammad Hossein; Faizi, Kamran (2012). Presenting the model of work ethics for employees of private banks in Iran; *Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology*, 6(2), 40-46. [in Persian]
- Rabiei, Hamidreza (2002). National plan for the development of virtual higher education centers. *Tehran: Ministry of Science, Research and Technology*. [in Persian]
- Shalbaf, Ezra and Sarmadi, Mohammad Reza (2016). Professional ethics in total quality management, *ethics in science and technology*, 2 (3), 103-110. [in Persian]

Smith, NL (2002). An Analysis of Ethical Challenges in Evaluation. *American Journal of Evaluation* 23(2) :199-206.

Saraji, Farhad (2013). evaluation in virtual space; *Iranian encyclopedia of curriculum*. [in Persian]

Song, H. (2004). The perceptions of college students regarding the instructional quality of online courses delivered via WebCT. *A dissertation presented to the faculty of the college of education university of Houston*.

Turner D (2003). Evaluation ethics and quality results of a survey of Australasian evaluation society members, *AES Ethics Committee*.